

Voor het centraal examen van dit jaar bestudeerden de vmbo leerlingen 'De Industriële samenleving in Nederland' en 'Staatsinrichting'. Daarbij waren 'De verhouding tussen mens en milieu' en 'Nederland en Europa' de verrijkingsdelen. Hoe is dit examen ontvangen door docenten en leerlingen? Wat waren de resultaten dit jaar?

Huub Kurstjens, als toetsdeskundige bij het Cito verantwoordelijk voor de constructie van het geschiedenisexamen, beantwoordt in de volgende bijdrage deze en andere vragen.

Van propaganda en prop agenda

De vmbo-examens van 2006

Chatbox en forumpagina

Examenmakers zijn geïnteresseerd in de manier waarop leerlingen en docenten zich voorbereiden op het CE en in hun reacties na afname. Sinds enkele jaren is er een uitgelezen mogelijkheid om aan dergelijke informatie te komen: de chatbox van het Laks voor leerlingen en de forumpagina op de website van de VGN voor docenten. Het is niet duidelijk of deze reacties representatief zijn voor beide groepen, maar het levert wel enkele belangrijke discussiepunten op die in 'het veld' spelen.

Enkele dagen voor afname van het examen geschiedenis verschenen de eerste alarmkreten van leerlingen in de chatbox:¹

'Bij wie zal Geschiedenis goed gaan? Bij mij echt niet. Ik snap er ook helemaal niets van!!'

'Hoi, ik heb een vraagje kan iemand me precies vertellen wat we nu moeten leren voor geschiedenis (vmbo). Overal staat iets anders.'

'In ieder geval heel veel bronnen, dus wat dat aangaat kun je niet zo heel veel leren, tis toch meer inzicht.'

Direct na afname van het examen begon de discussie onder de leerlingen. Hieronder staan de meest interessante en soms zelfs hilarische uitspraken, door mij als compilatie bij elkaar gezet:

'Het was gewoon echt te moeilijk. De vraagstellingen waren soms echt raar en bij sommige dingen dacht ik echt van: wat is dit? Hier heb ik nog nooit van gehoord!'

'Hey, het was egt te ingewikkeld met die bronnen en je moest alles zo overschrijven. Ze moeten gewoon ff invulbijlages maken ofzo. De laatste vragen op de achterkant zijn ook de meeste vergeten.'

'Ik ging er juist soepel doorheen. Had wel de tijd nodig. Maar ik vond het makkelijker.'

'Kwas ruim voor tijd klaar, t ging wel lekker. Het was in ieder geval makkelijker dan dat ik had verwacht.'

'De vragen waren wel onduidelijk hoor,

dacht telkens dat k ze begreep, maar heb een hele hoop vragen verkeerd begrepen.'
*'Ik heb i.p.v. propaganda prop agenda gelezen. Die is dus fout!!! Haha.'*²

'Ik had precies hetzelfde. Mn klasgenoten hebben me er zelfs om uitgelachen.'

'Ik ben dus niet de enige. Mijn mentor zei dat hij het wel tegen me ging gebruiken op de diploma-uitreiking. Oeps!'

'Die vraag heb ik overgeslagen, want we hadden dat helemaal niet behandeld.'

Daar gaat je 2 punten.'

'Ik wist dus niet wat dat betekende en heb te lang na zitten denken. Als ik nu weet dat t een reclamemiddel is van de staat zeg maar, heb ik dr spijt van datk die 2 punten mis ben gelopen. Mjah, ik had t net op tijd af, veel schrijfwerk. Heel mn hand deed zeer.'

'Ik vond het niet echt moeilijk, ook al ben ik niet zo'n ster in geschiedenis. En het schrijfwerk, oke tis toch geschiedenis, je moet wel wat kunnen opschrijven.'

'Geschiedenis proefwerken zijn de enigste die ik leuk vind om te maken, vooral juist om het vele schrijven!'

'Het waren heel weinig leervragen.'

Het Vmbo-examen van 2006

Totaal aantal examenkandidaten:					aantal scholen:		
vmbo	BB	KB	GL/TL	Totaal:	BB	KB	GL/TL
2003	36075	26273	46288	108636	533	527	1148
2004	35966	27647	51733	115346	545	544	902
2005	32104	26956	51061	110121	540	549	916
2006	31036	29061	50239	110336	519	536	817
Totaal aantal kandidaten geschiedenis:					aantal scholen:		
vmbo	BB	KB	GL/TL	Totaal:	BB	KB	GL/TL
2003	469	389	11729	12587	41	2582	813
2004	504	367	13380	14251	35	49	686
2005	424	357	13466	14247	32	37	691
2006	332	305	13192	13829	32	35	616
Percentage kandidaten dat het vak geschiedenis kiest:					% scholen met geschiedenis als examenvak:		
vmbo	BB	KB	GL/TL		BB	KB	GL/TL
2003	1,3%	1,5%	25,3%		7,7%	48,9%	70,8%
2004	1,4%	1,3%	25,9%		6,4%	9,0%	76,0%
2005	1,3%	1,3%	26,4%		5,9%	6,7%	75,4%
2006	1,1%	1,0%	26,3%		6,2%	6,5%	75,4%
vmbo-totaal:		totaal aantal kandidaten geschiedenis:		percentage kandidaten dat het vak geschiedenis kiest:			
2003		12587		11,6%			
2004		14251		12,4%			
2005		14247		12,9%			
2006		13829		12,5%			

Zonde voor het harde leren dus.'

'Ja inderdaad. Ik had heel veel die politieke partijen van vroeger geleerd en jaartallen, maar dat vroegen ze helemaal niet.'

'Ja, ik heb het hele boek geleerd en we kregen nix daarvan!!'

'Ik snapte nix van die vragen over het Europees parlement.'

'Dit examen was echt zo ongelooflijk váág! De vragen werden op een rare manier gesteld. Er stonden dingen in waar je je niet op kon voorbereiden. Al had je extreem hard geleerd, dan had je daar niets aan. Er zat niets in over vrouwenemancipatie (Aletta Jacobs). Belangrijke namen werden niet genoemd (Thorbecke, Troelstra, Schaepman, Domela).'

'Ik snap nog steeds niet wat je aan geschiedenis hebt.'

'Ik vind dat je er heel veel aan hebt, want het gaat ook over het heden zoals over de EU, politiek, enz.. Het is alleen maar goed voor je ontwikkeling.'

'Ik heb geschiedenis gekozen vanwege de leuke leraar.'

Ook de docenten lieten zich niet onbetuigd, getuige de hiernavolgende reacties:³

'Algemeen vind ik het een pittiger examen dan voorgaande jaren. Er wordt meer kennis gevraagd, dus de leerling die geleerd heeft, kan ook goed scoren. Ik vind dat er kwalitatief vrij veel verschil is tussen de vragen over het eerste deel (industrialisatie) en het tweede deel (Staatsinrichting). Aardige afwisseling tussen meerkeuze en open vragen.'

'De meeste punten zijn juist te behalen met een veredeld tekstverklaren waar mijn leerlingen niet allemaal even goed in zijn. Leerlingen gaven ook aan dat er van de leerstof niet zoveel terug kwam. Over de feitenkennis: dit is meer dan voorgaande jaren. Ik denk dus dat er iets met de kritiek is gedaan dat het de afgelopen jaren vrijwel alleen maar beargumenteren was.'

'Het examen is naar mijn mening wel te doen. Hoewel ik daarbij moet zeggen dat het examen moeilijker is dan voorgaande jaren. Historische kennis lijkt mij minder belangrijk te zijn in verhouding met het

beoordelen en interpreteren van bronnen. Een vaardigheid die niet iedere leerling even goed onder de knie heeft. Vooral de leerlingen die, vanwege taalachterstanden, moeite hebben met leesvaardigheid zullen moeite hebben gehad met dit examen. (...) Het gebrek aan vragen waarbij ze historische kennis rechtstreeks konden toepassen, maakt ze onzeker.' 'Ik vond het examen ook lastiger dan eerdere jaren. Ik blijf het jammer vinden dat het steeds meer tekstverklaren wordt. Leerlingen met een taalachterstand, die wel heel hard geleerd en gewerkt hebben dit jaar, zijn echt de dupe. Ook vond ik teveel de nadruk liggen op de verrijkingstof. Mijn leerlingen hadden het gevoel dat al hun leerwerk niet beloond wordt. Ik vond dat sommige vragen wel lastig werden gesteld, waardoor de leerlingen niet precies wisten wat er van ze verwacht werd. (...) De kennis lijkt minder belangrijk te worden.' 'Sommige vragen zijn cryptisch omschreven. Over het algemeen zijn de vragen goed geconstrueerd.'

De reacties van leerlingen en docenten geven aanleiding om op een aantal zaken wat dieper in te gaan. Achtereenvolgens zullen enkele inhoudelijke opmerkingen over het examen gemaakt worden, waarna de moeilijkheidsgraad en de inhoudsvaliditeit (is de toets representatief voor de geleerde kennis en vaardigheden) van het examen besproken wordt. Ten slotte zullen enkele opmerkingen gemaakt worden over de toekomst van het examen.

De analyse van de resultaten

Voor een groot deel zijn de opmerkingen van docenten en leerlingen identiek aan de opmerkingen die het vorig jaar gemaakt zijn. Dat leidt ertoe dat het nu volgende commentaar op onderdelen niet veel afwijkt van dat van het vorige examen. Een hulpmiddel bij het analyseren van de examens is de TIA, de Toets- en Item Analyse.⁴

Het commentaar van docenten op de website van de VGN is sterk verdeeld. De ene docent vindt dat er dit jaar veel meer feitenkennis gevraagd wordt, een andere docent vindt dat het vooral tekstverklaringvragen zijn en weer een andere docent heeft het erover dat kennis

De gegevens van de Toets- en Item Analyse op basis van de versnelde correctie

In de bijlage is schematisch een overzicht opgenomen van de gegevens die bij Cito zijn binnengekomen op basis van de versnelde correctie. Deze gegevens zijn onmisbaar om een afgewogen oordeel te kunnen geven over de billijkheid, validiteit en betrouwbaarheid van het examen. Ook is het mogelijk om op basis van deze gegevens een vergelijking te maken met eerder afgenomen examens. Gevoegd bij het commentaar dat na afname op de examens gegeven wordt, leidt dit tot de vaststelling van de normering (de N-term) door de Cevo.

het vmbo-examen 2006 in cijfers:

	GL/TL	KB	BB
gemiddelde score / schaallengte	35,35 / 56	29,43 / 51	27,56 / 45
gemiddelde p' waarde*	63,1	57,7	61,2
vastgestelde N-term*	0,5	1,0	0,8
% onvoldoende (na vaststelling door Cevo)	20 %	22 %	15 %
aantal vragen	37	35	33
aantal woorden	3270	2855	2680
aantal kandidaten	13192	305	332
steekproefgrootte	2774	209	156

- * De p'-waarde is het door de leerlingen behaalde percentage van de maximaal haalbare score. De gemiddelde p'-waarde heeft betrekking op het aantal kandidaten dat de betreffende vraag juist beantwoord heeft. In een formule uitgedrukt: gemiddelde p' waarde = (gemiddelde score x 100) : de maximale toetsscore.
- * De N-term is de normeringsterm, een ijkvariabele die ervoor moet zorgen dat aan kandidaten in verschillende jaren en tijdvakken even zware eisen worden gesteld. De besluitvorming over de normering verloopt in drie fasen:
  - 1 De vakmedewerker van Cito geeft een advies aan de vaksectie van de CEVO, op basis van de analyses van de afnamegegevens.
  - 2 De vaksectie voegt aan dit advies een inhoudelijke beoordeling van het examen toe. Die komt tot stand op basis van de reacties en commentaren van bijvoorbeeld vakverenigingen, platformen en het LAKS, maar ook rechtstreeks van docenten en leerlingen. De combinatie van het Cito-advies en de inhoudelijke beoordeling leidt tot een normeringsadvies van de vaksectie aan het dagelijks bestuur van de CEVO.
  - 3 Het dagelijks bestuur van de CEVO verzamelt en beoordeelt de adviezen en stelt uiteindelijk de definitieve normering vast. Het resultaat is te zien in de (bovenstaande) vastgestelde N-term.

Schema 1

minder belangrijk lijkt te zijn dan het omgaan met bronnen. Toch is dit commentaar minder tegenstrijdig dan het lijkt. Inderdaad, er is sprake van meer feitelijke kennis, maar vooral omdat het tweede onderwerp, Staatsinrichting, veel feitelijker in elkaar zit dan het andere

examenonderwerp⁵. En inderdaad, veel bronnen waren tekstueel van aard en de leesvaardigheid van leerlingen werd aardig op de proef gesteld. En inderdaad, het klopt dat het gebruik van bronnen een essentieel onderdeel is van een examen geschiedenis, daar ontleent het vak

voor een groot deel zijn bestaansrecht aan. Een perfect examen geschiedenis dat iedereen op zijn wenken bedient, bestaat niet. Iedere docent heeft zijn eigen mening over hoe een goed examen eruit zou moeten zien. Desondanks komt uit de reacties het beeld naar voren dat de examens onder de huidige omstandigheden aanvaardbaar zijn, ondanks de kritiek.

Het examenprogramma en vraagvormen

De onderstaande bespreking van het examen is vooral toegespitst op het examen voor de Gemengde en Theoretische Leerweg (GLTL), omdat daar veruit de meeste kandidaten geschiedenis zitten in het vmbo.

Voorbeelden wat er kan gebeuren met vragen die eenvoudig bedoeld zijn maar in de praktijk lastig uitpakken, zijn vraag 1 en 2. Normaal gesproken wordt beoogd de instapvraag en de laatste vraag van een examen eenvoudig te laten zijn, althans niet behorend tot de categorie van de meest lastige vragen. Leerlingen vonden deze vragen in eerste instantie zó eenvoudig, dat ze er meer achter gingen zoeken. Dat kon toch niet waar zijn, zo'n eenvoudige binnenkomer?! Vervolgens ging het bij de tweede vraag mis.

Wat was er aan de hand? De vragenstellers wilden graag een vraag maken waarbij het duidelijk werd dat de infrastructuur een oorzaak kon zijn van het versnellen van het industrialisatieproces in Nederland maar tegelijkertijd ook tot gevolg had dat die infrastructuur sterk kon verbeteren dankzij het industrialisatieproces. Hoe kan iets oorzaak en gevolg tegelijkertijd zijn, dachten de leerlingen, en ze raakten zodanig in de war dat ze verkeerde antwoorden gingen geven bij de tweede vraag. Dit was voor de Cevo aanleiding om de normering iets aan te passen (zie ook schema 1).

Opmerkelijk was dat de beide onderwerpen, Industriële Samenleving en Staatsinrichting, elkaar in moeilijkheidsgraad niet veel ontliepen en vrijwel even hoog scoorden (zie de bijlage). Anders lag dat bij de verschillende gehanteerde vraagvormen. De meerkeuzevragen scoorden voor het eerst sinds jaren gemiddeld

genomen aanzienlijk hoger dan de open vragen. De voorgestructureerde vragen zaten daar tussenin.⁶ Verder viel op dat de vragen met bronnen gemiddeld genomen iets beter gemaakt zijn dan de vragen zonder bronnen.

Sommige docenten vonden dat er te veel vragen over het verrijksdeel in het examen zaten die bovendien veel moeilijker waren dan de andere vragen. Het aantal vragen dat over het verrijksdeel gesteld wordt is afhankelijk van de opdracht die de Cevo geeft bij de constructie van het examen. In die opdracht staat dat ongeveer één vierde deel van het te behalen aantal scorepunten per onderwerp moet bestaan uit vragen over het verrijksdeel. Bovendien moeten deze vragen iets moeilijker zijn dan de overige vragen in het examen. Het is juist dit onderdeel van het examenprogramma dat de leerwegen van elkaar onderscheidt en een leerling van de Theoretische Leerweg recht geeft op doorstroming naar het Havo.

Kortom, het Verrijksdeel mag en moet ook pittiger zijn dan de overige vragen. Dat was in dit examen duidelijk het geval.

Verder moet het examen voor ongeveer de helft bestaan uit overlapvragen die identiek zijn voor GLTL en de Kaderberoepsgerichte Leerweg (KB). Het andere kwart van de scorepunten is te behalen met specifieke vragen voor GLTL die iets moeilijker zijn dan de overlapvragen. Uit de gegevens die te zien zijn in de bijlage blijkt dat de beoogde moeilijkheidsgraad ook daadwerkelijk gehaald is: de vragen van het verrijksdeel en de specifieke vragen waren moeilijker dan de overlapvragen.

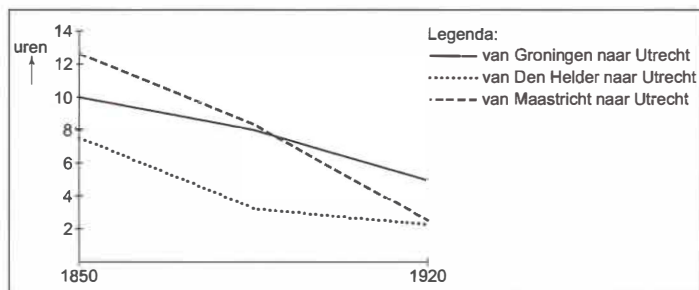
Verder moeten de overlapvragen voor GLTL gemiddeld genomen hoger scoren dan de overige vragen van het examen. Voor KB geldt juist het omgekeerde. Dat laatste ging niet op: ook daar scoorden de overlapvragen, zij het vrij weinig, hoger dan specifieke vragen voor KB.

Ten slotte nog een saillant detail: voor het eerst sinds lange tijd scoorden de meisjes gemiddeld genomen iets beter dan de jongens. Zou dat te maken kunnen hebben met een vaak gehoorde opmerking bij docenten dat meisjes het leerwerk beter doen dan jongens en

Gebruik bron 1.
1p ○ 1 → Welke ontwikkeling is in de bron te zien?

Gebruik nogmaals bron 1.
1p ○ 2 De ontwikkeling in de bron is een **gevolg** van de industrialisatie tijdens de periode 1850-1920.
→ Welk gevolg wordt bedoeld?

bron 1
de gemiddelde tijdsduur om goederen te vervoeren van drie Nederlandse steden naar Utrecht

daarvoor beloond worden bij een onderdeel als Staatsinrichting?

Opmerkelijk genoeg vonden de docenten de vraag die door de leerlingen het slechtst gemaakt was een goede vraag. Het gaat over vraag 33 uit het examen, een vraag uit het verrijksdeel Europa waarbij leerlingen aan de hand van drie bronnen moeten herkennen welke Europese instelling telkens bij een bron bedoeld wordt. Niet alleen is hiervoor leesvaardigheid vereist, maar ook kennis. Wie niet geleerd heeft, kan hier niet scoren. Dezelfde opmerking kan gemaakt worden voor de vraag daarna, vraag 34 (beide op de volgende pagina).

Leesvaardigheid, argumenteren, brongebruik en corrigeren

Het belonen van leerwerk wordt door de docenten en de leerlingen hoog gewaardeerd. Het beroep op leesvaardigheid wordt daarentegen veel minder op prijs gesteld. De jaarlijks terugkerende opmerking over de slechte leesvaardigheid van de leerlingen maakt duidelijk dat een deel van de leerlingen een basiswoordenschat en elementair tekstbegrip mist.

Overigens is niet altijd duidelijk waarover docenten het hebben als ze spreken over leesvaardigheid en tekstverklaring: gaat het over de moeite die leerlingen hebben met het lezen van tekstuele

bronnen of over vragen die te maken zijn door het antwoord uit de tekst te halen? In de discussie lopen deze zaken regelmatig door elkaar.

Een andere opmerking betreft de vragen waarbij leerlingen op basis van vakinhoudelijke kennis, inzicht en informatie uit bronnen een passende uitleg of argumentatie moeten geven. Een antwoord in eigen woorden opschrijven is al moeilijk, laat staan een eigen mening goed kunnen onderbouwen. Toch is dit een wezenlijke vaardigheid bij het vak geschiedenis en niet alleen voor Havo/Vwo-leerlingen. In de huidige samenleving wordt van iedere burger vereist dat hij of zij in staat is een eigen standpunt te kunnen weergeven en toelichten. Het is een wezenlijk onderdeel van het examenprogramma geschiedenis.

Dat leerlingen hier niet altijd mee vertrouwd zijn, kan mogelijk ook het gevolg zijn van een tekortschietende voorbereiding op het centraal examen.

Jammer genoeg is het niet mogelijk de kwaliteit van een argumentatie te honoreren. Een antwoord is óf goed óf fout als gevolg van de regel die voor alle vakken in het vmbo geldt bij de centrale examens: 'one-bit-one-point' (voor ieder scorebaar onderdeel één scorepunt). Alleen als precies kan worden aangegeven wat de 'bit' en wat het 'point' is, kan in de beoordeling daarmee rekening

bron 29
een omschrijving

Het wordt eens in de vijf jaar rechtstreeks door de kiesgerechtigden in de lidstaten gekozen. Het aantal afgevaardigden per land is afhankelijk van het aantal inwoners per land.

bron 30
een omschrijving

Het is een onafhankelijke instelling die uitsluitend het gemeenschappelijke belang van de Europese Unie als geheel dient. Ze mag Europese maatregelen voorstellen en elke lidstaat is vertegenwoordigd. De leden worden niet gekozen maar voorgedragen.

bron 31
een uitspraak

Meestal gaan bij stemmingen maar één of twee lidstaten tegen de meerderheid in. Van blokvorming door een minderheid van de tegenstanders is nauwelijks sprake. Het tellen en meten laat achteraf zien welke landen vaak samen optrekken, maar dat wil niet zeggen dat ze altijd elkaars bondgenoot zijn.

- 2p ○ 33 *Gebruik bron 29, 30 en 31.*
vier instellingen van de Europese Unie:
– Europees Parlement
– Europese Commissie
– Europese Hof van Justitie
– Europese Raad van Ministers
→ Geef per bron aan welke instelling erbij hoort. **Let op!** Er blijft één instelling over.
Doe het zo:
Bij bron 29 hoort ... (noem de instelling).
(enz. tot en met bron 31)
- 1p ● 34 Wie heeft de bevoegdheid om de Europese Commissie in zijn geheel naar huis te sturen?
A de Europese Raad van Ministers
B de voorzitter van de Europese Commissie
C het Europees Parlement
D het Europese Hof van Justitie

- 1p ○ 26 Er zijn mensen die de Eerste Kamer zinvol vinden en er zijn mensen die de Eerste Kamer overbodig vinden.
→ Met welk standpunt ben jij het eens? Geef één argument voor je keuze.

○ 26 **maximumscore 1**

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- indien gekozen is voor het standpunt 'zinvol' (één van de volgende):
→ In de Eerste Kamer zitten wijze mannen en vrouwen met veel maatschappelijke ervaring.
→ De Eerste Kamer kan politiek onafhankelijker opereren dan de Tweede Kamer / onafhankelijker van de partijpolitiek opereren.
→ Er is meer tijd voor reflectie/afweging/overdenking.
→ Het is verstandig om een soort 'second opinion' in de besluitvorming te betrekken.
of
• indien gekozen is voor het standpunt 'overbodig' (één van de volgende):
→ Alle bevoegdheden die de Eerste Kamer heeft, bezit de Tweede Kamer ook.
→ De Tweede Kamer is rechtstreeks gekozen door het volk en behoort het laatste woord te hebben / de Eerste Kamer is indirect gekozen.
→ Het besluitvormingsproces wordt vertraagd.
→ De Tweede Kamer heeft de discussie al gevoerd / een 'second opinion' is overbodig/werkt vertragend.

Opmerking

Alleen als de keuze gevolgd wordt door een bijpassend argument, mag een scorepunt worden toegekend.

gehouden worden. Vandaar dat bij de zogenaamde 'Leg uit'-vragen (vraag 10 en 31), een vraagtype dat een 'lang' antwoord vereist, duidelijk gemaakt wordt dat de uitleg uit twee onderdelen moet bestaan. Zo vonden sommige docenten dat vraag 26 (een meningvraag over het nut van de Eerste Kamer) met meer dan één punt beloond moest worden. Een echt goed antwoord zou twee punten moeten opleveren, een minimaal antwoord één. De 'one-bit-one-point'-regel maakt een dergelijk onderscheid in de correctie onmogelijk.

Over het algemeen zijn de docenten goed te spreken over de kwaliteit en de functionaliteit van de bronnen. Daar werd een duidelijke verbetering geconstateerd in vergelijking met voorafgaande jaren.

Ten slotte werd nog opgemerkt dat men in het correctievoorschrift graag meer voorbeelden van leerlingenantwoorden zou willen hebben. In het huidige correctievoorschrift zijn twee gangbare omschrijvingen, namelijk 'voorbeeld van een juist antwoord is' of 'uit het antwoord moet blijken dat'. Dat biedt in de praktijk voldoende ruimte om leerlingenantwoorden te corrigeren. De professionaliteit van de docent biedt vervolgens voldoende garantie om te kunnen beoordelen of een leerlingenantwoord past in de daarvoor gegeven correctieruimte.

Voorbeelden van leerlingenantwoorden roepen altijd andere voorbeelden op en een antwoordmodel zou in dat geval per definitie nooit toereikend zijn.

Moeilijkheidsgraad

De reacties van leerlingen en docenten laten geen eenduidig beeld zien als het over de moeilijkheidsgraad gaat. Het examen wordt van 'te moeilijk en te ingewikkeld' tot 'niet echt moeilijk en wel te doen' beoordeeld. Wat maakt een examen nou moeilijk of makkelijk?

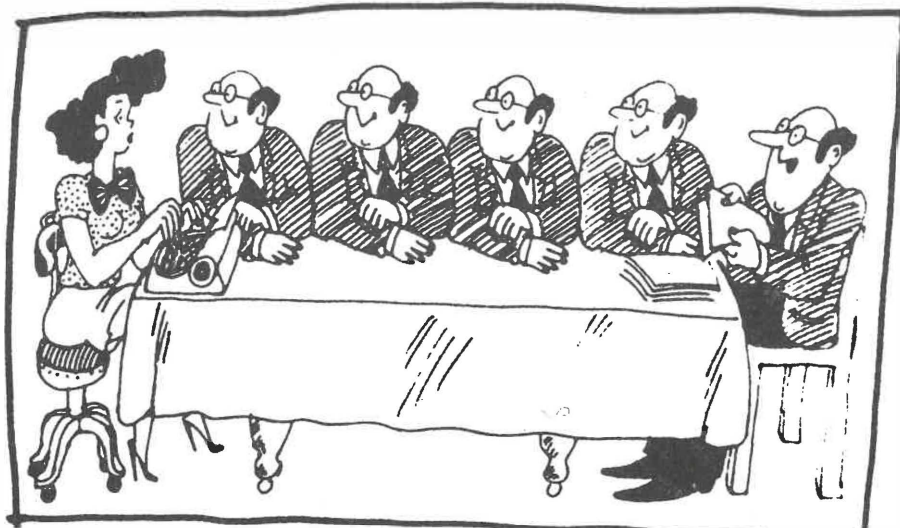
Daarvoor wordt gebruik gemaakt van de gegevens die bij Cito zijn binnengekomen op basis van de versnelde correctie (zie voor de gegevens: schema 1). Voor iedere opgave wordt, na afname van het examen, bekeken of die opgave (te) moeilijk of (te) makkelijk was. Dat levert

een getal op tussen 0 en 1. Een opgave met p'-waarde van .10 is erg moeilijk; een opgave met een p'-waarde van .90 is erg gemakkelijk. Dat leverde bij het examen voor GLTL op dat er drie vragen in het examen boven de .85 zaten (vraag 8, 27 en 29) en slechts één vraag onder de .35 (vraag 33). De gemiddelde waarde van het examen lag op .63. Daarmee is de eerste vraag beantwoord: het examen was toetstechnisch gezien niet te moeilijk.

Toch kan het zijn dat leerlingen en docenten gevoelsmatig een ander oordeel hebben. Daar kunnen allerlei oorzaken aan ten grondslag liggen, zoals onbekendheid met de manier van toetsing, onzekerheid na het lezen van het correctievoorschrift achteraf, een schoolboek dat de leerstof net iets anders weergeeft dan het officiële examenprogramma voorschrijft, een bepaald niveau van leesvaardigheid of gewoon een onderschatting van de voorbereidingstijd of een ondeugdelijke voorbereiding in het algemeen. En: vaak worden de vragen die niet goed gingen beter onthouden dan de makkelijke vragen. Allemaal factoren die een rol kunnen spelen, maar die niet gebaseerd zijn op harde gegevens.

Inhoudsvaliditeit

In eerdere artikelen over het vmbo-examen geschiedenis en staatsinrichting is al gewag gemaakt van de problematiek van het maken van examenvragen op basis van een examenprogramma dat (te) globaal geformuleerd is.⁷ Daarmee is de inhoudsvaliditeit in het geding. Een toets is inhoudsvalide als die een representatieve steekproef vormt van opgaven voor de te toetsen kennis of vaardigheid. Meestal wordt

"IK STEL VOOR NU TE PAUZEREN, DAN KAN JUFFROU JANSEN KOFFIEZETTEN"

gedoeld op de representativiteit qua leerstofgebied. Als de leerstof niet duidelijk is voorgeschreven kan dit leiden tot onduidelijkheid bij leerling en docent. Wanhoopskreten als 'ik heb het hele boek geleerd en we kregen daar nix van' of 'ik heb veel jaartallen en politieke partijen geleerd maar dat vroegen ze helemaal niet' onderstrepen de belangrijkheid van een duidelijk examenprogramma, zeker voor vmbo-leerlingen.

Dat wil overigens niet zeggen dat een examen volledig uit reproductieve opdrachten zou moeten bestaan. Integendeel, zou ik haast zeggen, een leerling moet juist kunnen laten zien dat de opgedane kennis en vaardigheden beloond worden in productieve opdrachten: in eigen woorden antwoorden formuleren, hoe moeilijk dat voor sommige leerlingen op dit niveau ook is.⁸ De huidige samenleving vereist juist dat leerlingen een bepaalde minimale taalvaardigheid beheersen waarmee ze in staat zijn hun mening onder woorden te brengen.

In het examen was duidelijk een mix van beide vraagvormen te herkennen, zowel reproductieve als productieve.

Als het examenprogramma te weinig mogelijkheden biedt om door te vragen, kan het examen zelf ter discussie komen te staan.

Wat voegt een examen toe aan de waarde van een diploma als er vrijwel geen onderscheid meer gemaakt wordt tussen goede en minder goede kandidaten? Uit onze berekeningen bleek dat de scores van de kandidaten dicht bij elkaar zitten met een piek in het midden. Kortom: er is weinig spreiding tussen de goede en de slechte kandidaten. Het is een tendens die zich reeds vanaf de invoering van het nieuwe examenprogramma heeft voorgedaan. Dit is één van de redenen geweest om met ingang van 2008 het nieuwe examenonderwerp 'Historisch Overzicht vanaf 1900' van duidelijke specificaties te voorzien. Een andere reden was dat uit alle veldrapporteringen duidelijk naar voren kwam dat voor vmbo-leerlingen het motto geldt: 'hoe concreter, hoe beter'.

GLTL-examen

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
gem.score	65,72	60,96	63,19	59,89	56,96	50,47	55,74	37,88	34,30	37,22	35,35
schaallengte	90	90	90	90	90	86	85	57	54	58	56
gem. P' waarde	61,9	56,6	59,1	55,4	52,2	58,7	65,6	66,5	63,5	64,2	63,1
standaarddeviatie	9,93	9,27	10,31	10,97	10,62	10,33	9,50	5,76	5,83	6,51	5,79
definitieve N-term						1,0	0,8	0,8	0,6	0,5	0,5
% onv na def. N						22	10	8	19	18	20

Schema 3

Gemiddelde score en P' waarde Industriële Samenleving:

score:	P-waarde	gemiddelde P-waarde totaal
17,70 (v.d. 28)	63,22	63,13

Gemiddelde score en P' waarde Staatsinrichting:

score:	P-waarde	gemiddelde P-waarde totaal
17,65 (v.d. 28)	63,05	63,13

conclusie:

De onderwerpen ontlopen elkaar weinig: Industriële Samenleving heeft een iets hogere P'waarde dan Staatsinrichting.

Vergelijking tussen meerkeuzevragen en open vragen:

gemiddelde P meerkeuzevragen:	gemiddelde P open vragen:	voorgestructureerde vragen	gemiddelde P totaal:
68,93	61,49	64,17	63,13

conclusie:

De meerkeuzevragen hebben het meest bijgedragen aan de hoge P' waarde; de voorgestructureerde vragen ook, maar in iets mindere mate. De open vragen hebben gemiddeld de laagste P'waarde opgeleverd.

Vergelijking tussen vragen met en zonder bronnen:

vragen met bronnen:	vragen zonder bronnen:	gemiddelde P totaal:
64,27	61,37	63,13

conclusie:

De vragen met bronnen scoren hoger dan de vragen zonder bronnen. De afgelopen jaren was dit ook al het geval.

Vergelijking verrijksdeel en specifiek GLTL zonder verrijking:

vragen verrijksdeel:	vragen specifiek GLTL zonder verrijking:	gemiddelde P totaal:
51,48	56,50	63,13

conclusie:

De vragen die betrekking hebben op het verrijksdeel, scoren een stuk lager dan de gemiddelde P'-waarde. Daarmee is voldaan aan de opdracht om dit moeilijker te maken. De specifieke GLTL-vragen zonder het verrijksdeel scoren ook lager dan de gemiddelde P'waarde, maar hoger dan het Verrijksdeel. Eigenlijk een ideale verdeling dus.

Overlapvragen:

overlap voor GLTL:	overlap voor KB:
70,19	59,14
gemiddelde P totaal GLTL	gemiddelde P totaal KB
63,13	57,70

conclusie:

De overlapvragen waren voor GLTL-leerlingen aan de (te) makkelijke kant; zelfs voor KB-leerlingen lag de P'waarde voor de overlapvragen hoger dan de gemiddelde P'waarde.

Verschil jongens en meisjes:

jongens	meisjes	gemiddelde P totaal
62,72	63,43	63,13

conclusie:

Het examen is door meisjes iets beter gemaakt dan door jongens.

De VMBO examens in de komende jaren

Over de toewijzing van de examenonderwerpen de komende jaren is enige verwarring ontstaan. Wat moet er nu getoetst worden in 2007 en verder?

Voor het jaar 2007 was reeds een jaar geleden duidelijk wat de examenonderwerpen waren. De omschrijving is in dit Kleionummer opgenomen.

In samenhang met recente ontwikkelingen in het geschiedenisonderwijs is begin dit jaar besloten om voor het examenjaar 2008 tot invoering van een nieuwe exameneenheid over te gaan. Daarnaast worden in het kader van 'klein onderhoud' aanpassingen verricht aan het examenprogramma voor alle algemeen vormende vakken in het vmbo. En vanaf 2009 (voor geschiedenis en staatsinrichting vanaf 2008) zullen examenonderwerpen in het vmbo minstens vier jaar mee moeten meegaan.

Bij geschiedenis gaat het om meer dan kleine aanpassingen door de toevoeging van een nieuw examenonderwerp *bovenop* de huidige zes examenonderwerpen.

Het nieuwe examenonderwerp 'Historisch Overzicht vanaf 1900' behandelt in vogelvlucht de geschiedenis van Nederland en (West-)Europa vanaf 1900. De keuze voor dit onderwerp heeft te maken met de maatschappelijke vraag om meer aandacht voor overzichts-geschiedenis. Ook bij diverse veldraadplegingen hebben docenten kenbaar gemaakt voorstander te zijn van een dergelijke benadering. Sommigen zeiden zelfs dat ze verheugd waren dat ze 'hun vak weer terugkregen'.

In één van de komende Kleio's zal uitvoerig op de inhoud en de gevolgen van deze keuze ingegaan worden.

Aan de omschrijving van het Historisch Overzicht en het bijpassende verrijkingsdeel wordt nog gewerkt. Men hoopt ze eind september klaar te hebben (red.)

Ter compensatie van de toevoeging van een omvangrijk nieuw onderwerp, hebben scholen de vrijheid gekregen het aantal eenheden van het schoolexamen te verminderen. Voor BB zijn tenminste

twee andere kerndelen voorgeschreven dan die van het CE. Voor KB en GLTL zijn tenminste drie andere kerndelen voorgeschreven dan die van het CE. In het schoolexamen kunnen/mogen meer exameneenheden aan de orde komen, waaronder ook het Historisch Overzicht vanaf 1900 al zit dat ook bij het CE.

Examen geschiedenis 2008-2011

Het centraal schriftelijk examen heeft in alle leerwegen betrekking op de volgende eenheden:

GS/K/3 Leervaardigheden in het vak geschiedenis en staatsinrichting
GS/K/5 Staatsinrichting van Nederland
GS/K/10 Historisch Overzicht vanaf 1900

In de Gemengde Leerweg en Theoretische Leerweg wordt daarnaast geëxamineerd:
GS/V/8 Vaardigheden in samenhang
GS/V/9 Historisch Overzicht vanaf 1900 (drie thema's als verrijkingsdeel)

Computerexamens BB

Het afgelopen examenjaar hebben 100 scholen met een BB-leerweg deelgenomen aan een pilot met afname van beeldschermexamens bij de algemeen vormende vakken. Deze 'computerexamens' werken, onder geheimhouding bij afname, met verschillende varianten die gekoppeld zijn aan een toetsenbank die door Cito beheerd wordt. Het ligt in de lijn der verwachting dat alle algemeen vormende vakken, inclusief geschiedenis en staatsinrichting, in alle leerwegen van het vmbo op termijn in de vorm van beeldschermexamens worden afgenomen.

Technisch gezien verliep de afname van de beeldschermexamens voor geschiedenis zonder noemenswaardige problemen. Na afloop werd aan enkele leerlingen op verschillende scholen gevraagd hoe ze het vonden om een examen geschiedenis digitaal te maken.⁹

Enkele reacties:

'Ik had dit verwacht. Deze vorm hadden we al geoeft.'

'Zo is het makkelijker, want sommige bronnen zijn in kleur, dus duidelijker, en ze zijn vaak groter.'

'Deze vraagvorm is fijn. Je hoeft alleen iets aan te vinken.'

'Strips zijn leuk, want de taal is veel makkelijker en duidelijker. Bij de plaatjes kan je ook informatie vinden.'

'Bij Nederlands hadden we filmpjes, dat is nog leuker, want dan zie je wat er gebeurt.'

'Ik vond dat de vragen via de computer veel makkelijker waren dan de gewone examens. Er waren geen problemen met de computers. De plaatjes waren wel duidelijk want je kon er op drukken en dan werd de afbeelding groter. Er waren niet zo veel open vragen en minder vragen dan normaal. Het was allemaal makkelijk om te doen.'

'Ik vond het geschiedenis examen op de computer makkelijker gaan dan met de hand, ik kon de vragen op me gemak lezen en goed beantwoorden. Als je de aangegeven dingen volgt dan komt het vanzelf goed.'

'Doordat je het examen op de computer had gemaakt was je er eerder mee klaar dan wanneer je het niet op de computer zou hebben gemaakt. In het examen zaten ook enkele afbeeldingen en die waren goed en duidelijk te zien. Ik vond het examen wat wij voor geschiedenis hebben gekregen erg makkelijk. Ik had veel geleerd voor de toets maar achteraf bleek dat niet nodig te zijn omdat de vragen makkelijker waren gesteld dan wanneer ik een gewoon schoolexamen zou hebben gemaakt. Dat is best raar en ik vraag me af hoe dit kan?'

Voor de docenten was het helemaal een feest:

'Het nakijken ging als een trein. Ik was binnen 10 minuten klaar'

Toch werden er ook enkele kanttekeningen geplaatst:

'Wel merkte ik bij mezelf een minder grote betrokkenheid omdat ik het examen zelf niet hoefde te maken en het dus ook lastiger is om te beoordelen of het een moeilijk of makkelijk examen was. Voor de leerlingen was het een voordeel dat ze maar één vraag op hun scherm zagen (zeker voor leerlingen met leesproble-

men). Nadeel was dat de leerlingen moeite hebben met het lezen van tekstjes op een beeldscherm (concentratie e.d.).'

De beeldschermexamens voor de BB-leerweg worden de komende jaren uitgebreid met meer technische mogelijkheden. Vanaf 2008 zullen er ook bij geschiedenis filmpjes en/of animaties in het examen opgenomen worden.

Flexexamens

De minister heeft aan enkele havo en vwo-scholen en aan vmbo-scholen met GL/TL de mogelijkheid geboden deel te nemen aan een pilot waarbij sprake is van flexibele afname

ook voor het examen geschiedenis en staatsinrichting GL/TL op deze scholen.

Ten slotte

Ondanks enkele kritische opmerkingen van leerlingen en docenten kan geconstateerd worden dat de examens van dit jaar redelijk tot goed ontvangen zijn. Er is begrip voor de toetsproblematiek op basis van het huidige examenprogramma. In veel commentaren wordt instemmend gereageerd op de aangekondigde wijzigingen in het examenprogramma. De komende jaren staan in het teken van ingrijpende veranderingen. Niet alleen zal het Historisch Overzicht vanaf 1900 een promi-

werkt tot een psychometrische analyse. Het resultaat wordt een TIA genoemd (toets- en itemanalyse). Deze gegevens worden gebruikt om de examens te analyseren en de N-term (normerings-term) vast te stellen.

- 5 Er komen bijvoorbeeld namen van politieke partijen en hun leiders in voor, en ook wordt bekend verondersteld welke bevoegdheden de Eerste en Tweede Kamer hebben, de belangrijkste stappen hoe een wet tot stand komt e.d.
- 6 Dit zijn vragen die gesloten van aard zijn, maar geen meerkeuzevragen. Denk bijvoorbeeld aan matching-vragen.
- 7 Zie o.a. Huub Kurstjens, 'De vmbo examens van 2005', in: KLEIO 6/2005. 'Vroeger werden er nog wel eens stofomschrijvingen uitgedeeld aan leerlingen als een samenvatting van het geleerde. Dat is nu beslist niet meer mogelijk met het huidige examenprogramma. Het taalgebruik daarvan is absoluut niet geëigend voor vmbo-leerlingen. Schoolboeken geven hier en daar een andere interpretatie van de voorgeschreven eindtermen dan de examenmakers. De zeer globale aanduiding van de eindtermen laat die ruimte open. Voor een centrale toets is dat een probleem, omdat niet helder genoeg is wat er van een juist antwoord verwacht kan worden en wat wel en wat niet gekend en geleerd moet worden. Daarbij komt dat docenten vaak geen kennis nemen van de eindtermen, omdat zij ervan uitgaan dat de schoolboeken de examenstof wel dekken.
- 8 Bij een productievraag moet de kandidaat een uitwerking, bewerking, verklaring, samenvatting, uitleg of beoordeling geven om op die manier een bepaald gedrag uit te lokken. De vraagstelling is naar vorm en inhoud min of meer nieuw voor de kandidaat, maar het antwoord of de oplossing kan gegeven worden op grond van een aangeleerde werkwijze of methode.
- 9 Met dank aan (de leerlingen van) Geert Buiting, Johan van Driel en Ron van Meijgaarden.

* Het hoge aantal BB-scholen is het gevolg van de mogelijkheid om voor de laatste keer een examen Mavo-C af te leggen.

van de examens. De pilot 'meerdere examenmomenten' is één van een reeks maatregelen die de minister heeft voorgesteld in haar uitwerkingsnotitie Examens (december 2004). De maatregelen in de notitie zijn bedoeld om, binnen de bestaande examenstructuur, meer maatwerk te bieden voor leerlingen en scholen daarbij meer ruimte te geven voor (de organisatie van) de afsluiting van het examen. De pilot heeft een looptijd van vijf jaar. In de komende jaren zullen op de pilotscholen meerdere examenmomenten worden aangeboden. Voor kandidaten van de deelnemende pilotscholen zal het mogelijk gemaakt worden om vanaf januari 2007 in één of meerdere vakken examen te doen. Dit geldt dus

nentere rol gaan spelen in de examens, ook de verdergaande digitalisering van de examens en de mogelijkheid van flexexamens gaan een steeds belangrijkere rol spelen in het geschiedenisonderwijs in het vmbo.

Noten

- 1 Het betreft hier waarschijnlijk alleen opmerkingen van leerlingen in de gemengde of theoretische leerweg (zie: www.eindexamen.nu/actueel/forum/).
- 2 Vraag 7 uit het GLTL-examen, tijdvak 1.
- 3 www.vgnkleio.nl
- 4 Na correctie van de examens worden de resultaten van de eerste vijf of tien kandidaten versneld doorgestuurd naar Cito. Daar worden de resultaten ver-